

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ

ФИСКАЛНА СТРАТЕГИЈА НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
2011-2013

декември 2010, Скопје

СОДРЖИНА

I. ВОВЕД	3
II. ТЕКОВНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА	3
1. МАКРОЕКОНОМСКИ ОСТВАРУВАЊА	3
Макроекономски движења и проекции за 2010 година	3
Фискална рамка за 2010 година	6
2. ОСТВАРУВАЊЕ НА ОПШТ ВЛАДИН БУЏЕТ	6
Буџет на Локална самоуправа	8
III. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ВО НАРЕДНИОТ СРЕДНОРОЧЕН ПЕРИОД	9
1. Среднорочни макроекономски очекувања 2011-2013	9
2.1 Среднорочна фискална рамка	12
Проектирани приходи на Буџет на Република Македонија	13
Проектирани расходи на Буџет на Република Македонија	13
Проектиран дефицит и негово финансирање	18
2.3 Движење на јавен долг	18
2.4 Буџет на локална власт	20
3. Користење на претпристапна помош на ЕУ	21

Врз основа на член 16 став 2 од Законот за буџетите (Службен весник на Република Македонија бр.64/2005, 04/2008,103/2008 и 56/2009), Владата на Република Македонија на седницата одржана на _____, ја донесе Фискалната стратегија на Република Македонија 2011-2013, согласно проекциите во Предлог Буџетот на Република Македонија за 2011 година.

I. ВОВЕД

Фискалната стратегија претставува значаен стратешки документ за дефинирање на клучните среднорочни економски и социјални цели, со посебен фокус на фискалната политика како инструмент за остварување на приоритетните стратешки цели.

Среднорочната Фискална стратегија на Република Македонија ги дефинира насоките на макроекономската и фискалната политика за среднорочниот период 2011-2013 година. Владата на Република Македонија ги идентификува најважните стратешки приоритети за развојот на земјата, а со Фискалната стратегија се воспоставува врската меѓу стратешките приоритети и расположливите средства во буџетот. На тој начин стратешкото планирање се позиционира во реална тригодишна фискална рамка, во рамки на одржливо ниво на вкупната јавна потрошувачка.

Согласно Одлуката за утврдување на стратешки приоритети, како основни приоритети на Владата на Република Македонија се дефинирани:

- зголемувањето на економскиот раст и конкурентноста на трајна основа;
- повисока стапка на вработеноста и пораст на животниот стандард и квалитетот на живеење;
- интензивирање на процесот на пристапување во ЕУ и НАТО алијансата.
- продолжување на борбата против криминалот и корупцијата и ефикасно спроведување на правото;
- одржување на добри меѓуетнички основи и соживот врз принципот на меѓусебна толеранција;
- инвестирање во образованието.

II. ТЕКОВНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

1. МАКРОЕКОНОМСКИ ОСТВАРУВАЊА

Макроекономски движења и проекции за 2010 година

По регистрираниот пад на економската активност во 2009 година од 0,9% и 1,1% во првиот квартал од 2010 година, во вториот квартал¹ македонската економија забележа реален раст на БДП од 0,4%. Растот на БДП беше воден од домашната побарувачка. Инвестициската побарувачка оствари реален раст

¹ Последен расположлив податок

од 11,5% на годишна основа и истата имаше најголем придонес врз економскиот раст (3 процентни поени). Минимален раст од 0,1% забележа финалната лична потрошувачка, што претставува прв позитивен резултат по пет квартали и истото се очекува да биде пресвртна точка во однос на идните движења на оваа компонента на БДП. Реалниот раст на извозот на стоки и услуги изнесуваше 16,5%, а увозот забележа реална стапка на раст од 12,5%.

Анализата на БДП според произведен метод укажува дека во вториот квартал економскиот раст е воден од услугите придонесувајќи со 0,8 процентни поени во растот, а индустриското производство забележа реална стапка на раст од 0,8%. Секторот Финансиски услуги продолжува со стабилните стапки на раст, кој во вториот квартал изнесуваше 3,2%. Земјоделското производство забележа минимален раст од 0,1%, а во секторот Градежништво по шест позитивни квартали, беше забележан пад од 12%.

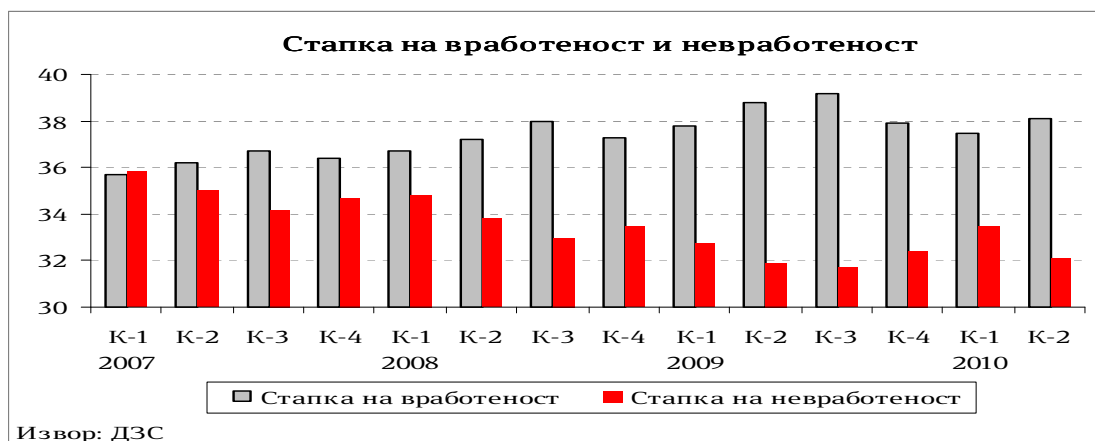
Во втората половина од годината се очекува поосетно заздравување на економијата. Водечкиот композитен индекс² во 2 квартал 2010 година споредено со претходниот квартал бележи зголемување од 2,8 индексни поени. Споредено со 2 квартал 2009, индексот е повисок за 4,2 индексни поени, што укажува дека растот на економската активност ќе продолжи во втората половина од годината со тенденција за остварување на повисоки стапки на раст и приближување до проектираната стапка на раст за 2010.

Инфлацијата мерена преку трошоците на живот во периодот јануари – септември остана на ниско ниво од 1,1%. Ваквото движење се должи на растот на цените за домување, како последица на растот на цената за електрична енергија. Исто така, нагорниот тренд на цената на нафтата на светските берзи имплицираше раст на цените за течни горива и нафта во земјата. Цените за исхрана во анализираниот период забележаа намалување од 0,8%. Во последните месеци се забележува нагорна тенденција на цените за исхрана, што со очекуваниот раст на базичната инфлација ќе придонесе за приближување до проектираната стапка на инфлација од 2% за 2010 година. Притоа, дополнителен притисок врз инфлацијата во последниот квартал од годината се очекува од проектираниот позитивен БДП јаз.

Бројот на невработени лица во вториот квартал од 2010 година според Анкета на работна сила се намали за 4,3% во однос на претходниот квартал. Работоспособното население во истиот квартал се зголеми за 0,2%. Ваквите движења на пазарот на труд предизвикаа стапката на невработеност да се намали за 1,4 процентни поени споредено со претходниот квартал, изнесувајќи 32,1%.

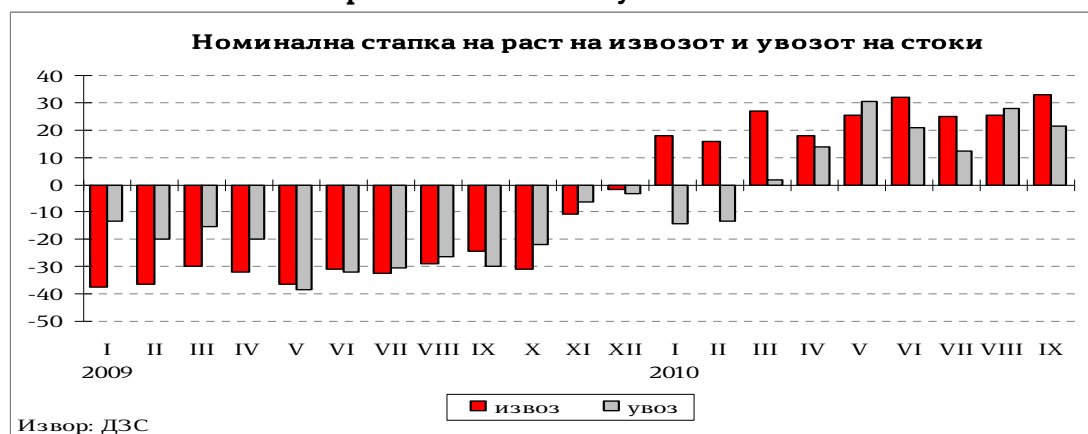
² Агрегатен показател кој му претходи на економскиот циклус и истиот го сочинуваат осум водечки индикатори за економскиот циклус.

Стапка на вработеност и невработеност

Просечната нето плата оствари номинален пораст од 2,8% и реален раст од 1,8%. Номиналниот раст на просечната бруто плата е понизок (0,7%) и истото е резултат на дополнителното намалување на стапките за задолжително социјално осигурување од кумулативни 28,4% на 27% од почетокот на 2010 година. Ваквата тенденција на раст на платите се очекува да се задржи до крајот на годината, што ќе придонесе за остварување на проекциите за просечен номинален раст на нето и бруто платите од 2,8% и 0,8%, соодветно.

Номинална стапка на раст на извозот и увозот на стоки

Подобреното меѓународно макроекономско окружување резултираше со позитивни тенденции во надворешниот сектор во првите девет месеци од 2010 година, кога трговската размена (во евра) се зголеми за 15,9% споредено со истиот период претходната година. Притоа, во овој период извозот забележа значителен раст од 24,8%, додека увозот бележи раст од 9,6%, придонесувајќи на тој начин трговскиот дефицит да се намали за 5,6%. Порастот од 36% на приватните трансфери во периодот јануари – август 2010 година, придонесе дефицитот на тековната сметка да се сведе на ниво од 1,3% од БДП, што претставува намалување од 5,1 процентни поени во однос на истиот период од минатата година. Позитивните движења во надворешниот сектор се очекува да продолжат и во наредниот период имајќи ги предвид ревидираните нагорни проекции за економијата на ЕУ во 2010 од 1% на 1,8%.

Стабилизирањето на економијата и попозитивните очекувања на економските субјекти резултираа во позитивни движења во банкарскиот сектор. На годишна основа, вкупните депозити кај банките заклучно со септември се зголемија за 14,5%, што главно се должи на порастот на депозитите на домаќинствата од 17,6%, додека депозитите на претпријатијата се повисоки за 6,8%. Кредитната активност на банките во 2010 се врати во зоната на позитивни стапки. На крајот од октомври, годишната стапка на раст на кредитите изнесува солидни 8%.

Фискална рамка за 2010 година

Фискалната политика во 2010 и на среден рок е избалансирана меѓу остварувањето на **две цели**:

1. На краток рок, да влијае во насока на неутрализирање на последиците од светската економска криза преку водење на контрациклична (во случајов умерено експанзивна) фискална политика;
2. На подолг рок, фискалната позиција е водена од потребата за одржливо ниво на јавен долг, преку одржување на умерено ниво на буџетски дефицит.

2. ОСТВАРУВАЊЕ НА ОПШТ ВЛАДИН БУЏЕТ

Фискалната политика во 2010 година се спроведуваше во рамки на пролонгираното влијание на светската економска криза, пред се заради неочекуваниот екстерен шок заради должничката криза во Грција и други европски земји.

Во тие рамки, остварувањата на приходите се согласно планираната динамика. Почнувајќи од март 2010 забележлива е тенденцијата на подобрување на приходите како во однос на проектираното, така и споредено со соодветните приходи во 2009 година. Вкупните приходи на општиот буџет (Буџетот на Република Македонија и буџетите на единиците на локална самоуправа) заклучно со 30.09.2010 изнесуваат 104.865 милиони денари, додека вкупните расходи достигнаа 110.420 милиони денари. Притоа остварен е дефицит од 1,3% од БДП. Во рамките на вкупните приходи на Буџетот на Република Македонија во износ од 97.969 милиони денари, 82.527 милиони денари се остварени по основ на даночни приходи и социјални придонеси, односно 84% од вкупните изворни приходи. Даночните приходи во овој период се реализираа во износ од 54.279 милиони денари. Во тие рамки најголемо учество имаат приходите наплатени по основ на данокот на додадена вредност со 51%. Социјалните придонеси изнесуваа 28.248 милиони денари. Неданочните приходи се реализираа во износ од 10.592 милиони денари, вклучувајќи уплата на профит од Народна банка во износ од 408 милиони денари, административни и судски такси во износ од 1.303 милиони денари и наплатени патарини во износ од 1.378 милиони денари. Капиталните приходи изнесуваа 3.336 милиони денари, главно од дивиденда, приватизација и закуп на градежно земјиште, како и продажба на станови.

Приходите по основ на донации се реализираа во износ од 1.129 милиони денари, и тоа донација од Холандија во износ од 431 милиони денари и 698 милиони денари кои буџетските корисници ги остварија по основ на мултиратерална и билатерална соработка.

Вкупните расходи на Буџетот на Република Македонија во истиот период изнесуваа 104.567 милиони денари. Во овој период исплатени се вкупно 16.975 милиони денари за плати и надоместоци. Расходите за стоки и услуги изнесуваа 10.620 милиони денари, а социјалните трансфери 47.831 милиони денари. Во овие рамки редовно се сервисираа обврските на државата за социјална заштита на најранливите категории на населението, детски додаток итн. За редовна исплата на пензиите се наменија 25.664 милиони денари, додека трансферите до приватните пензиски фондови се реализираа во износ од 2.329 милиони денари. За исплата на паричен надоместок на невработените лица преку Агенцијата за вработување се наменија 1.427 милиони денари. Средствата за финансирање на здравствените услуги и надоместоци се реализираа во износ од 14.261 милиони денари. Во рамки на другите трансфери, од буџетот редовно се трансферираа дотациите до единиците на локална самоуправа, при што 904 милиони денари од приходот од данок на додадена вредност се трансферираше на локално ниво. Дополнително 8.923 милиони денари се трансферираа кон локалната власт преку блок дотации наменети за финансирање на пренесените надлежности, како и наменски дотации за финансирање на материјалните трошоци во локалните јавни установи.

За редовно сервисирање на обврските по основ на камати се наменија 2.262 милиони денари, од кои 1.514 милиони денари се однесува на камати по надворешно задолжување. Капиталните расходи се реализираа со подобра динамика отколку во претходните години, при што заклучно со септември за оваа намена се реализирани 10.973 милиони денари.

Реализираните приливи во Буџетот овозможија редовна отплата на главница по превземените обврски по кредити во износ од 11.861 милиони денари, од кои 2.479 милиони денари по основ на странско задолжување и 2.912 милиони денари по основ на домашно задолжување. Согласно политиката на Владата за намалување на референтната каматна стапка, истата кај државните записи е сведена на историски најниско ниво од 4,3%.

Табела 3:
Буџет на Република Македонија

Буџет 2010

Реализација во
периодот јануари-
септември 2010

1. ВКУПНИ ПРИХОДИ	138,617	97,969
1.1. Даночни приходи и придонеси	114,073	82,527
1.1. 1 Даночни приходи	73,975	54,279
1.1. 2 Придонеси	40,098	28,248
1.2. Неданочни приходи	15,979	10,592
1.3. Капитални приходи	5,329	3,336
1.4. Донации	3,236	1,514

2. ВКУПНИ РАСХОДИ	149,174	104,567
2.1. Тековни расходи	131,478	93,594
2.1.1 Плати и надоместоци	23,029	16,975
2.1.2 Стоки и услуги	16,074	10,620
2.1.3 Трансфери	89,194	63,737
2.1.4 Камати	3,181	2,262
2.2. Капитални расходи	17,696	10,973
2.3. Идни владини политики		
3. ДЕФИЦИТ	-10,557	-6,598
4. ФИНАНСИРАЊЕ НА ДЕФИЦИТ	10,557	6,598
4.1 Прилив	18,645	11,861
4.1.3 Странски извори	14,256	2,479
4.1.3 Домашни извори	3,989	3,445
4.1.4 Депозити/ Дополнителни извори	400	5,937
4.2 Одлив	8,088	5,263
4.2.1 Отплата по странско задолжување	2,560	1,856
4.2.2 Отплата по домашно задолжување	5,528	3,407

Буџет на Локална самоуправа

Учеството на остварените приходи на општините во 2009 во БДП изнесува 5,7%, што претставува пораст од 0,4% во однос на 2008 година.

Со проширувањето на основата на данокот на имот за деловни згради и деловни простории и дополнителните приходи за општините од зголемувањето на делот од приходите од продажба на градежно земјиште (во сооднос 80:20% во корист на општините), како и распределба на приходите од концесии од минерални суровини во сооднос 78:22% во корист на општините и дополнителниот приход од надоместок за производство на енергија од фосилни горива -еколошка такса, значително се зголемија приходите на ЕЛС.

Во структурата на приходите значително е учеството на приходите од данокот на имот и комунални такси, како и трансферите од централната власт што е резултат на повисокиот износ на дотациите. На расходната страна на Буџетот на локалната власт, со финансирање на пренесените надлежности со блок дотации значајно е изменета структурата на расходите во корист на тековните расходи, во кои се вклучени и платите на вработените во образованието, културата и детската и социјална заштита, но истовремено се остварува и пораст на капиталните расходи.

Во текот на 2010 година со блок дотации се финансираат 76 општини и градот Скопје, кои се во II фаза на фискална децентрализација. Во наредниот среднорочен период се планираат интензивирани активности за постигнување на финансиската одржливост на останатите 8 општини, кои се финансираат со наменски дотации, а со цел исполнување на условите и критериумите за премин во II фаза од фискалната децентрализација.

III. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА ВО НАРЕДНИОТ СРЕДНОРОЧЕН ПЕРИОД

1. Среднорочни макроекономски очекувања 2011-2013

Одржување на макроекономската стабилност и постепено зголемување на економскиот раст, е основниот макроекономски приоритет во периодот 2011-2013 година.

Макроекономските проекции за следниот тригодишен период се базираат врз две клучни претпоставки: очекувано стабилизирање на екстерната побарувачка како резултат на постепено подобрување на состојбите во европската и светска економија, и заздравување на домашната агрегатна побарувачка, преку балансиран умерен раст на инвестициите и потрошувачката.

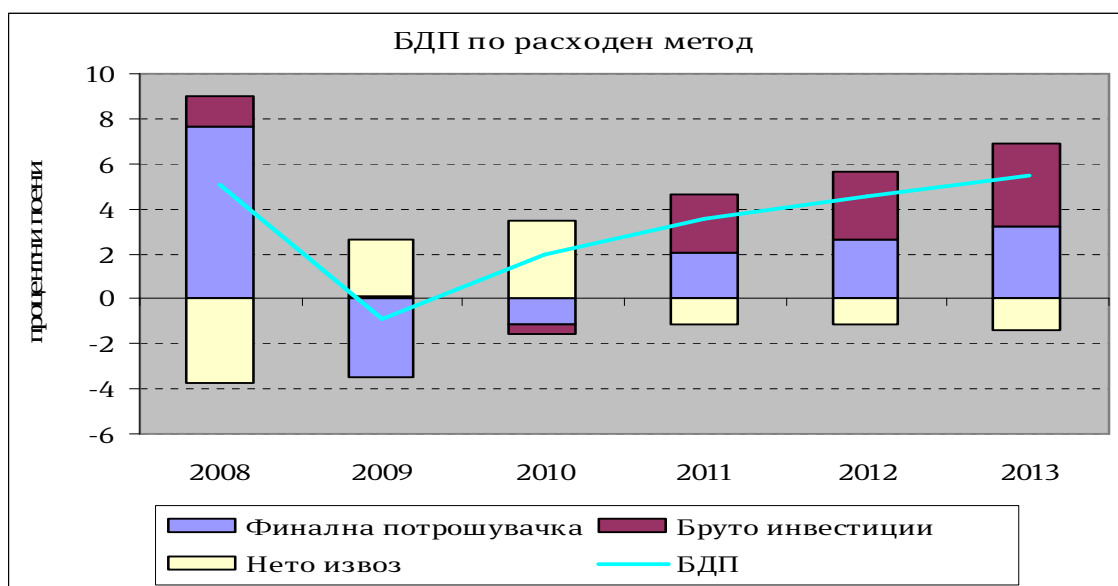
Владата во следниот период ќе продолжи со реализација на неколку активности за подобрување на потенцијалот за економски раст. Во областа на инфраструктурата, се предвидуваат бројни проекти во делот на патната и железничката инфраструктура која ја поврзува Македонија со главните трговски партнери, како и инвестиции во делот на енергетиката во насока на зголемување на домашното производство на енергија и подобра мрежна конекција со соседните земји. Во насока на подобрување на условите за економски раст, ќе продолжат реформите во катастарот, а од 2012 година дополнително ќе се намалат трошоците на фирмите преку намалување на стапките за социјални придонеси. Во финансискиот сектор ќе продолжат реформите за отворање на пазарот за нови финансиски институции и зајакнување на конкуренцијата и ефикасноста, како предуслов за поефтини и поквалитетни услуги за фирмите и граѓаните.

Врз тие основи просечниот економски раст во следните три години е проектиран на ниво од 4,5%, со изгледи за подинамичен економски раст во 2012 и 2013 година, за кога се проектирани стапки на раст од 4,5% и 5,5%. Реалниот раст на БДП во 2011 година се очекува да се движи околу 3,5%.

Според производната страна на БДП, највисок раст на економската активност во анализираниот период се очекува да оствари градежништвото со просечна реална стапка на раст од 7,4%, делумно како резултат на интензивните јавни инвестиции во инфраструктурни проекти. Индустијата во периодот 2011 – 2013 година се очекува да расте со реални стапки од 5% до 8%. Секторот услуги кој учествува најмногу во создавањето на БДП, и натаму ќе има висок придонес кон економскиот раст кој се движи меѓу 1,4 и 2,4 процентни поени. Растот во секторот финансиски услуги се очекува да се движи помеѓу 3,5% и 5,5%. Реалниот раст на земјоделското производство кој се очекува да биде поттикнат од зголемените субвенции и отварањето на откупни центри, во просек е проектиран на ниво од 3,8%.

Од аспект на расходната страна на БДП, бруто инвестициите во периодот 2011-2013 година се очекува да остварат раст од 8-12%. Постепеното јакнење на довербата на инвеститорите се очекува да придонесе кон интензивирање на капиталните текови и зголемување на СДИ, кои во анализираниот период во просек годишно се очекува да изнесуваат 4,5% од БДП.

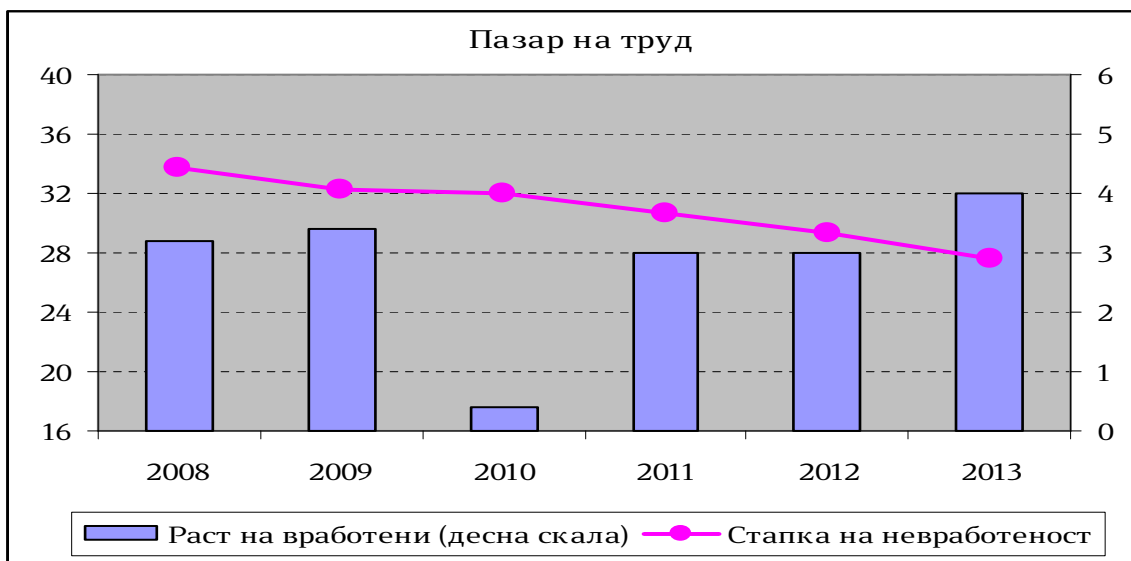
Стабилизирањето на светската економија, спроведените реформи за подобрување на бизнис климата и даночните олеснувања, се очекува во посткризниот период да делуваат стимулирачки за странските и домашни инвеститори. Дополнителен импулс кон инвестициската побарувачка се очекува да има фискалната политика преку планираниот раст на капитални расходи. Ориентираноста на финансирањето на буџетскиот дефицит од странски извори ќе овозможи комерцијалните банки, согласно очекувањата за пораст на депозитите, поголем дел од средствата со кои располагаат да ги пласираат во приватниот сектор. Приватната потрошувачка во периодот 2011-2013 година се очекува да расте со просечна реална стапка од 3,2%.

Проекциите се базираат на очекуваниот умерен раст на платите и постепен раст на бројот на вработени, како и интензивирање на кредитирањето на населението. Одржувањето на високо и стабилно ниво на приватни трансфери ќе делува во насока на поддршка на потрошувачката. Растот на јавната потрошувачка се очекува да биде умерен, и да се движи помеѓу 1,0% и 1,5% во периодот 2011-2013 година.

Во надворешниот сектор извозот и увозот се очекува да растат со приближно иста динамика. Очекувањата за повисоко искористување на производните капацитети ќе влијае позитивно врз извозот, но ќе услови и повисок увоз на електрична енергија. Реализацијата на најавените инвестиции во технолошко-индустриските развојни зони се очекува во иднина да влијае врз забрзување на извозот. Истото, се очекува на подолг рок да придонесе кон подобрување на структурата на извозот, додека на пократок рок за подобрување и на структурата на увозот со оглед дека споменатите

инвестиции претпоставуваат и поголем увоз на производи за инвестиции. Реалната стапка на раст на извозот во периодот 2011 - 2013 година се очекува да се движи помеѓу 5,5% и 8,7%, додека проекциите за растот на увозот се движат помеѓу 5,7% и 8,2%.

Економскиот раст во следните три години ќе влијае позитивно врз движењата на пазарот на труд. Во периодот 2011-2013 година се очекува намалување на бројот на невработени за 3,5%. Освен тоа, дополнителен прилив во вработеност се очекува и од зголемување на работната сила, која годишно во просек во анализираниот период се очекува да расте за 1,2%. Ваквите движења имплицираат стапката на вработеност во 2013 година да се зголеми на 41,2%, додека стапката на невработеност е проектирана на ниво од 27,6%. Бројот на активно население во 2013 година се очекува да достигне 56,9% од работоспособното население.

Номиналниот раст на просечната нето плата во 2011 година се очекува да изнесува 4%, слично како и номиналниот раст на просечната бруто плата. Реалниот раст на платите е проектиран на ниво од 1%. Во наредниот период е проектиран непропорционален раст на просечната нето и бруто плата, имајќи го предвид предвиденото намалување на стапките на социјални придонеси.

Инфлацијата во периодот 2011-2013 година се очекува да биде умерена, на ниво под 3%. Во 2011 година поголемо влијание врз инфлацијата се очекува да имаат фактори на страна на понудата, односно растот на цените за исхрана и на цената на нафтата на светските берзи. Во периодот 2012 - 2013 година согласно динамиката на проектираниот економски раст, односно позитивниот БДП јаз, домашната побарувачка се очекува да има притисок врз инфлацијата, додека факторите на страната на понудата се очекува да загубат во интензитет.

Екстерната позиција на среден рок ќе остане стабилна. Дефицитот на тековната сметка на платниот биланс ќе остане на умерено ниво под 5%, а девизните резерви се очекува да остварат постепен раст кој ќе обезбеди

одржување на стабилен девизен курс на денарот. Тоа е во функција на одржување на ценовната стабилност како крајна цел на монетарната политика. Финансискиот и банкарскиот сектор во следниот среднорочен период ќе обезбедат стабилност и ефикасна финансиска интермедијација која е неопходна за поддршка на економскиот раст.

2.1 Среднорочна фискална рамка

Проекцијата на приходите на Буџетот на Република Македонија се базира врз реализираните приходи во тековната 2010 година и проектираните макроекономски индикатори за наредниот период (очекуван пораст на економската активност, вработеноста, инфлацијата, платите и други релевантни варијабли).

Проектираните приходи на *консолидираниот владин буџет* во наредниот тригодишен период бележат релативно намалување како учество во БДП, и тоа од 34,5% од БДП во 2011 година на 32,5% во 2013 година. Како резултат на континуитетот во спроведување на дисциплинирана буџетска политика, вкупните расходи во периодот 2011-2013 исто така ќе остварат намалување и тоа од 37% во 2011 на 34,4% во 2013 година.

КОНСОЛИДИРАН ОПШТ ВЛАДИН БУЏЕТ (милиони денари)	2011	2012	2013
Консолидиран општ владин Буџет -Приходи	157,963	165,089	174,068
% од БДП	34.5	33.5	32.5
Консолидиран општ владин Буџет-Расходи	169,543	175,936	184,267
% од БДП	37.0	35.7	34.4
Консолидиран општ владин Буџет- Дефицит	-11,580	-10,847	-10,199
% од БДП	-2.5	-2.2	-1.9
Централен Буџет-Приходи	87,661	91,673	96,028
% од БДП	19.1	18.6	17.9
Централен Буџет-Расходи	98,293	101,539	105,173
% од БДП	21.4	20.6	19.6
Централен Буџет-Дефицит	-10,632	-9,866	-9,145
% од БДП	-2.3	-2.0	-1.7
Вонбуџетски Фондови-Приходи	46,065	48,880	52,464
% од БДП	10.0	9.9	9.8
Вонбуџетски Фондови-Рсходи	47,013	49,861	53,518
% од БДП	10.3	10.1	10.0
Вонбуџетски Фондови-Дефицит	-948	-981	-1,054
% од БДП	-0.2	-0.2	-0.2
Буџет на локална власт-Приходи	24,237	24,536	25,576
% од БДП	5.3	5.0	4.8
Буџет на локална власт-Расходи	24,237	24,536	25,576
% од БДП	5.3	5.0	4.8
Буџет на локална власт-Дефицит	0	0	0
% од БДП	0.0	0.0	0.0
Бруто домашен производ	458,455	493,458	536,216

Вака утврдените основни постулати на фискалната политика во суштина значат понатамошно задржување на *дефицитот на оптимално среднорочно ниво од околу 2 %* од планираниот бруто домашен производ.

Проектирани приходи на Буџет на Република Македонија

Вкупните изворни приходи за периодот 2011-2013 година се планирани во висина од околу 29% од БДП, при што нивното учество во БДП по години се намалува согласно политиката за намалување на даночното оптоварување на стопанството. Притоа, во структурата на планираните приходи даночните приходи учествуваат со околу 54%, приходите по основ на социјални придонеси со околу 29%, неданочни и капитални приходи со околу 13%, додека остатокот од приходите се очекува да се реализираат од ИПА фондовите. Во рамки на даночните приходи најзначаен износ на приходи ќе се остварува по основ на ДДВ, персонален данок на доход и акциза. Проекциите на *социјалните придонеси* кои претставуваат изворни приходи на фондовите за пензиско, здравствено осигурување и агенцијата за вработување, во наредниот среднорочен период се направени согласно планираната динамика на намалување на стапките за социјални придонеси, како и ефектите од реформата за интегрирана наплата на социјалните придонеси и персоналниот данок и концептот на бруто плата.

Неданочните приходи во наредниот среднорочен период учествуваат со околу 10% во вкупните приходи, а во истите најзначајно е учеството на приходите по основ на административни такси, патарини и регистрација на возила. Во проекцијата на приходите на Буџетот на Република Македонија во делот на *странските донации* во наредниот период планирани се донации што буџетските корисници ќе ги реализираат за конкретни проекти и повлекувањата од предпристапните фондови на Европската Унија.

Проектирани расходи на Буџет на Република Македонија

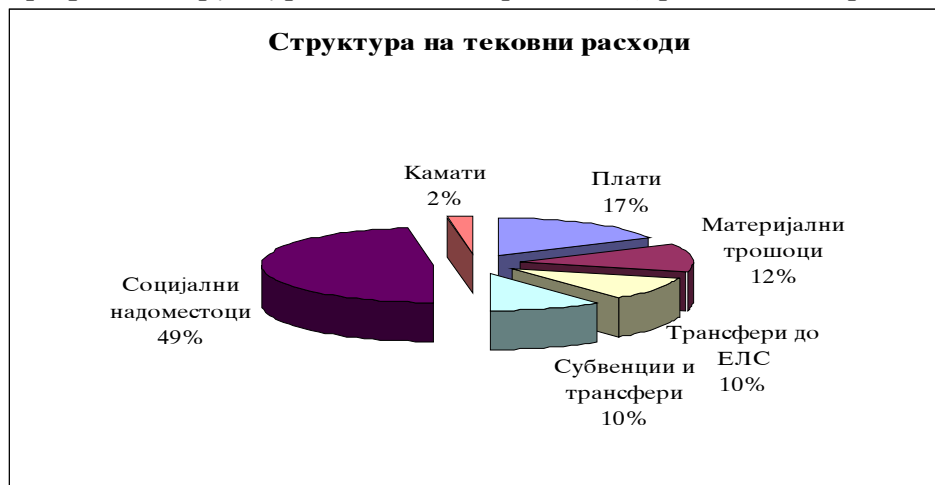
Расходната страна на Буџетот на Република Македонија за периодот 2011-2013 е дизајнирана во функција на поддршка на заздравувањето на македонската економија и пребродување на последиците од кризниот период. Во таа насока предвидена е стриктна контрола на тековните расходи и значајно зголемување на капиталните расходи за инвестиции во инфраструктурни проекти.

Просечното учество на *расходите на Буџетот на Република Македонија* во наредниот среднорочен период изнесува околу 33% од БДП. Притоа, планирано е подобрување на нивната структура со зголемено учеството на капиталните расходи од 11,9% во 2010 на 15,4% во 2013 година за сметка на намалување на тековните расходи од 88,1% во 2010 на 84,6% во 2013 година. Позитивната промена во структурата на јавните расходи е неопходна за остварување на предвидените стапки на економски раст и кореспондира со определбата за продолжување на рестриктивна буџетска потрошувачка во делот на непродуктивните расходи и зголемени инвестиции за финансирање на капитални проекти.

При проекцијата на расходите за наредниот период земени се во предвид следните претпоставки: а/ во делот на расходите за плати и надоместоци

предвидено е да продолжи строгата контрола на новите вработувања и одложеното зголемување на платите со цел да се стабилизираат општите економски услови и да заврши консолидацијата на јавните финансии; и б/ во тековните расходи е предвидена целосна и навремена исплата на пензиските примања и социјалните надоместоци и обезбедување на социјалната благосостојба на корисниците на овие права.

График 5. Структура на тековни расходи (просеци за период 2011-2013)

Притоа, расходите за пензии се проектирани врз основа на оценетиот пораст на корисници на пензија и пресметаното законско усогласување на пензиите согласно проектираниот пораст на трошоците на живот и порастот на платите. Во проекциите на средства за Фондот за здравствено осигурување, во предвид се земени растечките потреби за здравствени услуги и ефектите од планираните контроли за поефикасно користење на средствата, и ефектите од имплементација на здравствениот трезорски систем, со целосна примена на буџетски принципи и други реформи во овој сектор.

Во рамките на среднорочните проекции на социјалните надоместоци планирани се средства за редовно покривање на обврските на државата кон социјално најзагазените семејства во вид на социјална помош, детски додаток, надоместоци по основ на права на инвалидизираните лица, воени и цивилни инвалиди и азиланти. Планираните реформи во социјалната сфера преку поедноставувањето на постапките за остварување на овие права и ефектите од интегрирање на социјалните центри во единствен информативен систем, ќе обезбедат определени заштеди и правилно таргетирање на овие надоместоци кон најзагазените категории.

Планираните реформи во земјоделскиот сектор ќе создадат услови за изградба на ефикасен и конкурентен земјоделски сектор и негова успешна интеграција во ЕУ. Овие реформи успешно ќе се реализираат преку зголемена финансиска поддршка на земјоделците, за која цел се планирани субвенции во износ од 115 милиони евра во 2011 и 130 милиони евра во 2012 и 2013 година, како и дополнителни средства од ЕУ ИПАРД програмата.

Со цел остварување и одржување на позитивни стапки на економски раст планирано е во следните три години јавните инвестиции да се зголемат за околу 50% во однос на сегашното ниво. Во тие рамки се планирани инвестиции во патната, железничката, енергетската и комуналната инфраструктура, капитални инвестиции во казнено поправните установи, подобрување на условите во образовниот и здравствениот систем, и инвестиции во културата и социјалните центри.

Во областа на патната инфраструктура со средства од странско задолжување ќе продолжи имплементацијата на проектот за реконструкција и рехабилитација на регионалните и локалните патишта и започнување со градба на остатокот од паневропскиот Коридор 10. Исто така ќе продолжат активностите за довршување на започнатите патни правци и рехабилитација на постојни патни правци. Во однос на железничката инфраструктура предвидено е продолжување на започнатите активности за обнова на возниот парк, модернизација на железничката пруга по должина на Коридор 10, додека за изградба на Коридор 8 ќе се обезбедат средства од странски извори. Со средства од меѓународните финансиски институции ќе се реализираат и најзначајните енергетски проекти, меѓу кои и гасификацијата на Република Македонија, изградба на трансмисиона конекција со Србија, рехабилитација на хидроелектраните, изградба на ветерен парк во Богданци и инвестиции во други обновливи извори на енергија. Во вкупниот износ на капитални инвестиции планирани се и средства за реконструкции и одржување на објектите во образованието, спортот, културата, детската и социјалната заштита. Истовремено, предвидени се средства за продолжување на тековните повеќе годишни проекти за кои веќе се превземени обврски за набавка на медицинска опрема во областа на здравството, информатичките технологии, образованието, транспортот и животната средина.

График 6. Капитални расходи на Буџетот на РМ

Во наредниот период планирано е продолжување на имплементацијата и отпочнување со реализација на повеќе проекти финансирани од странски

кредити, кои во голема мера ќе придонесат за успешно заокружување на започнатите структурни и реформски процеси.

Во делот на *судството*, сеопфатните реформски зафати на Владата на Република Македонија ќе продолжат да бидат поддржувани преку Проектот за имплементација на реформите во правниот и судскиот систем и институционална поддршка, кој придонесува кон намалување на трошоците за водење бизнис и зголемување на можностите за отворање нови работни места, како и подобрување на ефикасноста и ефективноста на судството. Со цел обезбедување и унапредување на човековите права, во однос на условите за сместување, хигиената, здравствената заштита и слободните активности на осудените и притворени лица, ќе се имплементира Проектот за реконструкција на казнено-поправните установи, кој се финансира со заем од Банката за развој при Советот на Европа. Со реализацијата на овој проект се очекува да се изврши реконструкција на четири казнено-поправни установи согласно меѓународните стандарди.

Во насока на продолжување на реформите за заштита на имотно-правните односи и регистрацијата на имотните права, во текот на 2011 година ќе отпочнат активности за продолжување на реформите во Катастарот, поддржани со дополнителното финансирање на Проектот за катастар на недвижности и регистрација.

Активностите и мерките на Владата во делот на социјалната политика се поддржани со Проектот за условени парични трансфери финансиран од Светската банка кој има за цел да ја поддржи Владата на Република Македонија во нејзините напори за намалување на сиромаштијата на ранливите групи. Со Проектот за изградба на станови за лица со ниски приходи и социјално загрозени лица, за кој 50% од финансирањето ќе се обезбеди преку заем од Банката за развој при Советот на Европа, ќе се овозможи пристап до соодветно домување, намалување на сиромаштијата и социјалното исклучување.

Со Проектот за зајакнување на земјоделството финансиран со заем од Светската банка ќе продолжат активностите во насока на создавање на модерен и конкурентен земјоделски сектор, што има особено значење за економскиот и социјалниот развој на земјата, во поддршката на Република Македонија во стекнувањето на апсорпциона моќ за користење на ИПА помошта од ЕУ и исполнување на условите за членство во ЕУ.

Активностите на Владата за подобрување на управувањето на локално ниво се поддржани со Проектот за подобрување на општинските услуги финансиран со заем од Светската банка, со кој ќе се овозможи општините и јавните комунални претпријатија да се задолжуваат и да финансираат инвестициони активности согласно своите потреби.

Во делот на транспортната инфраструктура ќе продолжат со зголемен интензитет активностите на Вториот проект за олеснување на трговијата и транспортот во Југоисточна Европа - ТТФСЕ 2. Исто така, Агенцијата за

државни патишта ќе продолжи со реализација на Проектот за подобрување на постојната регионална и локална патна мрежа кој е одговор на состојбата во која се наоѓаат регионалните и општински патишта. Овој проект е финансиран со средства од Светската банка и Европската банка за обнова и развој. Со цел завршување на Коридор X, се планира реализација на Проектот за изградба на автопатско решение на Коридор X, на делницата Демир Капија – Смоквица, кое ќе биде финансирано со поддршка од ЕБРД, ЕИБ и ЕУ ИПА средства.

За железничката инфраструктура во наредниот период се планира да започне имплементација на два значајни проекти: Проектот за подобрување на железничката пруга Коридор X и Проектот за изградба на железничкиот Коридор VIII (Куманово-Деве Баир). Во следниот период ќе започне и имплементацијата на Проектот за изградба на гасоводен систем во Република Македонија, чија цел е снабдување на стопанството, јавниот сектор и домаќинствата со евтина и еколошки чиста енергија.

Во функција на подобрување на условите во здравствените установи, од Банката за развој при Советот на Европа (ЦЕБ) се обезбедени средства во износ од 23 милиони евра за реализација на првата фаза од Проектот за реконструкција и доградба на 20 објекти на јавните здравствени установи во Република Македонија. Втората фаза предвидува посериозни градежни зафати во 18 ЈЗУ, а третата фаза ќе опфати целосна реконструкција на Клинички центар – Скопје, односно сите останати клиници, институти и објекти од Клиничкиот центар.

Проектот за изградба на фискултурни сали во средните училишта финансиран од Буџетот и Банката за развој при Советот на Европа, ќе го подигне нивото на физичкото образование, земајќи го предвид неговото значење за подобрување на перформансите на учениците.

Проектот за водоснабдување и одведување на отпадни води е дел од приоритетите на Владата на Република Македонија во следните три години. Преку овој проект финансиран од KfW ќе се обезбеди одржливо снабдување со вода за пиење. Предвидена е и реализација на втора фаза од овој проект која ќе опфати поголеми инвестициони зафати (реконструкција на водоводните и канализационите мрежи) во општините. Реализацијата на II фаза ќе придонесе за остварување на високо продуктивно производство на здрава храна што ќе влијае на зголемување на конкурентноста на пазарите во земјите од ЕУ и зголемување на извозот на земјоделски култури. Реализацијата на III фаза која опфаќа изградба на осум мали хидроцентрали по течението на реката Злетовица, ќе придонесе за намалување на недостатокот од електрична енергија, безбедно, сигурно и квалитетно снабдување на потрошувачите на енергија, зголемување на енергетската ефикасност, како и создавање на можности за нови вработувања во регионот.

Првата фаза од проектот “Наводнување на јужната долина на реката Вардар“ се очекува да заврши во првиот квартал од 2011 година. Проектот

“Наводнување на јужната долина на реката Вардар – фаза 2“ ќе се финансира со заем од KfW и ќе опфаќа проширување на земјишна површина за изградба на системи за наводнување на осум локации во јужниот дел на државата.

Проектиран дефицит и негово финансирање

Согласно проекциите на приходите и расходите на Буџетот на Република Македонија во наредниот среднорочен период планирано е дефицитот да се реализира на одржливо ниво од 2,5%, во 2011, со тенденција за намалување на пониско ниво од 2,2% во 2012 и 1,9% во 2013 година.

Финансирањето на дефицитот во наредниот среднорочен период е планирано да се обезбеди главно од странски извори (поволни кредити од меѓународни финансиски институции, кредитни линии наменети за финансирање на одделни проекти, еврообврзници и друг вид на странско задолжување). Странското задолжување како извор на финансирање ќе се користи од страна на буџетските корисници за конкретни проекти, вклучително и од Агенцијата за државни патишта за изградба и реконструкција на патиштата во Република Македонија. Одржувањето на умерено ниво на дефицит, во услови кога значителен износ на средства се наменуваат за инфраструктурни инвестиции, позитивно ќе влијае врз стабилизирањето на македонската економија и надминување на негативните последици од светската економска криза.

Табела 5:

во милиони денари

ДЕФИЦИТ И ИЗВОРИ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ	2011	2012	2013
БУЏЕТСКИ БИЛАНС	-11,584	-10,859	-10,204
ФИНАНСИРАЊЕ НА ДЕФИЦИТ	11,584	10,859	10,204
Прилив	19,661	16,401	26,698
Надворешни извори	19,361	16,301	26,678
Домашни извори	300	100	20
Одлив	8,077	5,542	16,494
Отплата по странско задолжување	2,951	3,426	14,485
Отплата по домашно задолжување	5,126	2,116	2,009

2.3 Движење на јавен долг

Јавниот долг (вклучувајќи го и долгот на НБРМ) на крајот од 2009 година изнесуваше 2.128,8 милиони ЕУР, или 31,6% од БДП. Државниот долг на крајот на 2009 година изнесуваше 1.597,2 милиони евра, што претставува 23,7% од БДП. Во услови на криза државниот долг на Република Македонија остана на ниско ниво кое е далеку под рамките на Мاستришкиот критериум, според кој долгот на општата влада не смее да надминува 60% од БДП.

Вкупниот јавен долг³ на Република Македонија заклучно со септември 2010 година изнесува 2.393,1 милиони евра што претставува 34,2% во однос на БДП. Ова ниво на јавен долг го содржи долгот на Народна банка на Република Македонија по основ на издадени благајнички записи.

Јавниот долг на Република Македонија не вклучувајќи го долгот на НБРМ заклучно со септември 2010 година изнесува 1.885,1 милиони евра, односно 27% во однос на БДП.

Истовремено, државниот долг⁴ на Република Македонија заклучно со септември 2010 година изнесува 1.651,0 милиони евра. Во однос на БДП државниот долг во септември 2010 година изнесува 23,6% од БДП, што е на значително пониско ниво од Мاستришкиот критериум според кој државниот долг односно долгот на општа влада не смее да надминува 60% од БДП.

Имајќи го во предвид ниското ниво на јавен и државен долг, постои простор во периодот од 2010 до 2013 година да се проектира умерен пораст на инвестиционата активност преку користење на кредитна поддршка од странство, без притоа да се загрози долгорочната одржливост на нивото на задолженост на земјата.

Во оваа насока, во периодот 2010-2013 година се проектира благ пораст на државниот долг од околу 3% од БДП, кое исклучиво е резултат на новите инвестиции од областа на патната и железничката инфраструктура, енергетиката, комуналната инфраструктура, изградбата на образовни и спортски објекти, изградба на социјални станови како и инвестиции во здравствена опрема.

Со цел обезбедување на извори за финансирање на потребите на државата со најнизок трошок на среден и на долг рок со истовремено одржливо ниво на ризик, согласно Стратегијата за управување со јавен долг на Република Македонија за периодот 2010 до 2012 се дефинирани неколку среднорочни таргети:

-Нивото на државниот долг во наредните три години да не надминува 30% од бруто домашниот производ.

-Нивото на вкупниот јавен долг во наредните три години да не надминува 40% од бруто домашниот производ.

-Износот на гарантираниот јавен долг во наредните три години да не надмине ниво од 10% од бруто домашниот производ.

-Учеството на долгот во евра во вкупниот јавен долг да не биде под нивото од 70%.

³ Јавен долг претставува збир на сите финансиски обврски создадени со задолжување на Република Македонија, вклучувајќи го долгот на општините, општините во градот Скопје и градот Скопје, долгот на јавните претпријатија и трговските друштва кои се во целосна или во доминантна сопственост на државата општините, општините во градот Скопје и градот Скопје и долгот на Народна банка на Република Македонија

⁴ Државен долг претставува збир на финансиски обврски создадени со задолжување на Република Македонија, вклучувајќи го долгот на општините, општините во градот Скопје и градот Скопје.

2.4 Буџет на локална власт

Во следниот среднорочен период ќе продолжи процесот на фискална децентрализација во насока на подобрување на администрирањето и наплатата на приходите на локалната власт согласно Европската повелба за локална самоуправа, односно правото општините самостојно да ја определуваат стапката на оданочување и износот на локалните надоместоци и такси.

Успешното спроведување на фискалната децентрализација особено ќе ја зајакне локалната приходна самостојност, која е од суштинска важност за извршување на функциите на општините. Истата ќе се подобри и со модернизирање на даночната политика и администрација во однос на даноците на имот, имајќи во предвид дека овој данок треба да стане многу поважен извор на општински приходи.

Согласно фискалните проекции за наредниот среднорочен период, приходите на локалната власт се предвидува да се стабилизираат на ниво од околу 5% од БДП, при што се очекува пораст на сопствените приходи на општините. Со порастот на бројот на општините кои ќе се финансираат со блок дотации, ќе се зголеми трансферот на средства од Централниот буџет до локалните власти за финансирање на јавните локални установи од образованието, социјалната заштита и културата за плати, надоместоци и материјални трошоци. Во иста насока се очекува да делуваат и политиките за поголемо располагање со државното земјиште. Соодветен ефект се очекува и од законската можност за учество на приватниот капитал во јавниот сектор, преку јавно-приватно партнерство, што едновременно треба да претставува и поттик за подобрување на квалитетот на локалните услуги и пораст на приходите.

Во среднорочните проекции се вклучени ефектите од измената на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа, со кои е зголемен процентот на приходите од данокот на додадена вредност од 3% на 4,5%. Ова зголемување ќе се реализира постапно до 2013 година, што ќе влијае на порастот на приходите на општините во оваа и наредните години. Ваквиот пристап ја покажува посветеноста кон постепено пренесување на надлежностите на локалната самоуправа, како и ресурсите за ефективно извршување на истите, без притоа да се предизвикаат поголеми пореметувања во функционирањето на одделните дејности.

Со зајакнување на сопствените приходи и административниот капацитет за менаџирање на средства, дополнително растат можностите за задолжување на локалните власти. Со неодамнешните измени на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа, се либерализираат условите за задолжување на општините. Можното задолжување како процент од реализираните вкупни приходи на тековно - оперативниот буџет на општината во претходната фискална година е зголемено на 30% за краткорочно и долгорочно задолжување (споредено со претходното законско

решение од 20% за краткорочно задолжување и 15% за долгорочно задолжување). Исто така, воведен е нов инструмент за помош и финансирање на општините, во вид на краткорочна и долгорочна позајмица (најмногу до пет години) од Буџетот на Република Македонија, со цел надминување на временска неусогласеност на приходите и расходите на општините. Во следниот период се предвидува поинтензивна активност за издавање на општински обврзници, како дополнителен инструмент за обезбедување на средства за реализација на капитални инвестиции на општините.

Фискалната децентрализација во следните години ќе навлезе во понапредна фаза во која ќе зајакне и административниот капацитет на општините, што ќе придонесе и кон стабилизирање на приходите на локалната власт. Истовремено ќе се доразвие системот за финансиско управување и контрола, како и независна внатрешна контрола и ревизија, преку зајакнување на вкупните капацитети на локалните власти.

3. Користење на претпристапна помош на ЕУ

Република Македонија како земја кандидат за членство во ЕУ, има можност да користи значителна финансиска поддршка од Европската Унија преку петте компоненти од Инструментот за претпристапна помош - ИПА.

Согласно Повеќе-годишната индикативна финансиска рамка (МИФФ) која ја алоцира помошта на ЕУ по земји и компоненти, Република Македонија за периодот 2007- 2013 година преку петте компоненти од ИПА ќе може да користи средства во износ од околу 38,4 милијарди денари (624.5 милиони евра). Оваа финансиска рамка претставува буџет за планирање на помошта содржана во Повеќе-годишниот програмски документ (МИПД) кој опфаќа временски период од три години и се ревидира секоја година.

Проектите финансирани од ИПА ќе се спроведуваат централизирано и децентрализирано, што значи дека Република Македонија во рамките на државната администрација има воспоставен систем на институции кои се одговорни за програмирање, како и за правилно и ефикасно користење на добиените средства во рамките на ИПА. Како предуслов за децентрализираното спроведување на проектите е добивањето на акредитација од страна на Европската комисија. Европската комисија ја акредитираше националната структура за спроведување на Компонентата за регионален развој (во јули 2009 година), Компонентата за развој на човечки ресурси (во октомври 2009 година) и Компонентата за Рурален развој (во декември 2009 година). Одлука за добивање на акредитација на националната структура за првата ИПА Компонента се очекува до крајот на 2010 година.

При централизиран систем на спроведување на проектите финансирани од ИПА, средствата од ИПА не се планираат во Буџетот на РМ, меѓутоа задолжителното национално кофинансирање мора да се обезбеди во рамките на истиот. При децентрализирано спроведување, ИПА средствата и

средствата од националното кофинансирање се планираат во Буџетот на Република Македонија.

1. За користење на алокациите од првата компонента *Помош при транзиција и институционална надградба* беа подготвени годишни Национални програми за Помош при транзиција и институционална надградба за 2007, 2008 и 2009 година, со кои ќе се овозможи поддршка на проекти во следниве области:

- *Добро владеење и владеење на правото*: проекти кои имаат за цел исполнување на политичките критериуми, како што се проекти во областа на реформа на јавната администрација, градење на институциите и јакнење на капацитетите за децентрализирано управување со фондовите од ЕУ, правда и внатрешни работи. Во рамките на оваа компонента како врвен политички приоритет е опфатен проектот наменет за *Реформа на полицијата*.

- *Економски развој и социјална кохезија*: проекти наменети за подобрување на инвестиционата клима, подобрување на административните капацитети на централно и локално ниво во областа на фискалната политика (наплата на даноци, контрола на трошоците и сл), институционална надградба во областа на регионалната политика како придонес за подобра имплементација на националните и регионалните развојни планови.

- *Acquis*: проекти поврзани со законодавството на ЕУ во областа на јавните финансии, статистика, царинско работење, институционално зајакнување на капацитетите на регулаторните тела, дирекции и/или инспекторати и управување со земјиштето.

- *Техничка помош*: проекти наменети за поддршка при *Подготовка на проекти* (поддршка за изработка на тендерско досие и друга проектна документација како поддршка за реализација на компонентите 3, 4 и 5).

Со оглед дека Република Македонија нема добиено акредитација од Европската комисија за децентрализирано управување со ЕУ помошта од оваа Компонента, за реализацијата на ИПА алокациите за 2007 и 2008 година, кои ќе се спроведат централизирано, не се планираат средства во Буџетот на Република Македонија. Меѓутоа, за проектите во рамките на овие две Програми за кои е задолжително националното кофинансирање, потребните средства се предвидени во Буџетот на Република Македонија.

Проектите кои ќе се финансираат во рамките на Програмата за Помош при транзиција и институционална надградба за 2009 година, ќе се спроведуваат децентрализирано по добивањето на акредитација од страна на Европската комисија која се очекува во втората половина од 2010 година. За овие проекти, средствата за задолжително национално кофинансирање, како и ИПА средствата се предвидени во Буџетот на Република Македонија.

2. Втората компонента од ИПА - *Прекугранична соработка (СВС)* има за цел да ја зајакне соработката помеѓу пограничните региони на Република Македонија со сите соседни земји при што:

-за користење на алокациите за прекугранична соработка со *Република*

Албанија Република Бугарија, Република Грција и Косово подготвени се Оперативни програми за периодот 2007-2013 година со кои се предвидува поттикнување на економскиот, социјалниот и развојот на животната средина, со ставање акцент на развој на туризмот, како и заштита на природното и културното наследство.

3. Третата компонента од ИПА *Регионален развој* има за цел да ја подготви земјата за користење на средствата од Структурните и Кохезионите фондови на ЕУ. Со Оперативната програма за регионален развој 2007-2009 година ќе се финансираат проекти во областа на транспортот (70-80% од вкупните алокации) и проекти во областа на животната средина (20-30% од вкупните алокации).

Двата големи проекти кои ќе се финансираат во рамките на оваа компонента се Проектот за доизградба на коридор 10 и Проектот за изградба на пречистителна станица во Прилеп. Исто така, во рамките на оваа компонента се предвидени и помали проекти со кои би се изработиле студии од областа на транспортот и животната средина, како основа за подготовка на проекти кои би се финансирале во рамките на следната Оперативна програма за регионален развој.

4. Четвртата компонента *Развој на човечки ресурси* ќе ги поддржува проектите во областа на вработувањето, образованието и социјалната инклузија.

Проектите во областа на **вработувањето** имаат за цел привлекување и задржување на повеќе луѓе на работа преку понатамошен развој на Агенцијата за вработување (подобрување на информатичката инфраструктура), поддршка при спроведување на Стратегијата за вработување, подобрување на состојбата на младите луѓе, жените и подолгорочно невработените лица на пазарот на труд.

Проектите во областа на **образованието** се насочени кон инвестиции во човечки капитал преку подобрување на образовниот процес во насока на негово прилагодување на потребите на пазарот на труд како и подеднаков пристап за сите етнички заедници до образовните институции.

Во областа на **социјалното вклучување** помошта е насочена кон зајакнување на интегрирањето на луѓе со посебни потреби, развој на инфраструктура за алтернативни форми на социјални услуги за унапредување на социјалната вклученост, интегрирање на малцинствата како и активно учество на граѓанскиот сектор.

Со оглед дека Европската комисија додели акредитација на националните структури за децентрализирано спроведување на Компонентата за регионален развој (во јули 2009 година) и Компонентата за развој на човечки ресурси (во октомври 2009 година), подготовката на проектите се во тек. За дел од проектите е започната тендерската постапка и се очекува првите договори од овие Компоненти да се склучат во втората половина од 2010 година со што ќе започне и нивната финансиска реализација.

Компонентата - *Рурален развој* ќе поддржува проекти кои ќе овозможат достигнување на стандардите на ЕУ воспоставени во областа на земјоделското производство, преработката на храна и руралниот развој. Помошта преку оваа компонента е насочена кон поддршка на проекти поврзани со *инвестиции во земјоделски и преработувачки капацитети и маркетинг на земјоделски производи и риба*. Со овие инвестиции ќе се оствари подобрување на квалитетот и сигурноста на храната и добитокот, зголемена конкурентност на фармерите преку употреба на модерни производствени технологии и намалени производни трошоци, промовирање на еколошки методи на производство и подобрување на перформансите на земјоделските претпријатија

Мерките за *Диверзификација и рурален развој* ќе се остварат преку поддршка на руралниот туризам, поддршка на малите и средни претпријатија за модернизација на фармерското производство, обновување/адаптирање на инфраструктурата, поттикнување на традиционалните занаетчиства, поддршка на руралните и земјоделски услуги (воспоставување на работилници за одржување и поправка на земјоделските машини и алати, изградба на младински центри, детски игралишта, набавка на канцелариска опрема. Со оглед дека Европската комисија додели акредитација на националните структури за децентрализирано спроведување на Компонентата за рурален развој (во декември 2009 година), првиот оглас беше објавен во декември 2009 година. Добиените апликации се во фаза на обработка и се очекува првите договори да се склучат кон средината на 2010 година со што ќе започне и нивната финансиска реализација.